

БАЗОРКИНА ГОВЗАМЕ
ЙОАЗОШ

Писател Базоркина Идриса сочиненей гуллама ши том ара-
дайнад. Писател керттера про-
изведенеш юкьейхай цу шин
тома.

Базоркин Муртаза Идрис
говзаме йоазош де волаевна
ткъах итт шовгъа ха я. Цу
хана денз цанкха тгера ца воа-
лаш галгалай художественни
литература дегладоалар да
къа лоацаш ва из, вай прозеи
драматургии хьайрех керттера
ца! ше а волаш. Цун йоазонаш,
парте писателашкара дладехаш
махиллара, айхха дувзадена да
къахьегамхой вахарца, цар нийс-
са сурт оттаду советски адами
сийлахча дахачун а иразерца
тахане а.

Дуккха тайп-тайпара жан-
раш йолаш я Базоркина творче-
ство: цо язду дувцараш, фаль-
гаши, повесташ, очеркаш, публи-
цистически статьяш, киносе-
нариш, драматически произведе-
неш. Цу творчества тематика
бе-башка яле а, кердадар хьа-
лацара, реакционни долчуна
лира къовсам лелабара тгьа-
хаш я цун масе а произведени.

Галгалай юкьера специфич-
ески гулаукаш дика доваз а
доваш, идейни а художествен-
ни а йиза дика произведени
язъйи Базоркина.

Базоркина Идриса юкьейхай
язъйа произведених да юрта
боахка коллективизаци елга
долладенаца, классови къовсам
геттара ирбеннаца хана изъа
цун «Боанг» яха дувцар.

Цу дувцара керттера идея я
хужаренашка деша дагача бе-
рашкара лазап ше мадарра хьа-
хьокхилла. Бакъда, цу хана
хужаренел совгъа, советски
школаш а яр галгалай юрташ-
на. Октябрьски революци хин-
начул тгьахьа вай юрташк
хьайийлаца советски школаш
деша аха давлар галгалай бе-
раш.

Моллашк доал а долаш, бе-
рашк «хьахаш» хиннаца ху-
жаренел берий кхетам а унах-
ценона а доккха зе далга
къахьа дика хьахьокхаш до-
ла «Боанг» яха дувцар ара-
лар цоагъа пайдане гулаукаш
дар. Цу хана галгалай Мехкар-
ча социално-экономически а
исторически а хьахьахь хьа-
ж, вайцгъа хиннаца хужаре-
ний сурт цу тгьа ше мадарра
хьахьокхаш хиларха хланз а
цоагъа сакъердам болаш де-
шалу из дувцар.

Бусалба дьна кхуврч — маж-
диги, цо хьайийла хужаренаш
дйаланза яр цу хилар гойташ
дола сурт а оттадеш чанкхал из
дувар.

Хланзчул ткъо шу хьахьа я-
даб доллашеха а, цоагъа бе-
зае хеташ дешалу Базоркина
Идриса «Моакхаза тгьа» яха
дувар, хлана аьлча нокхийн
галгалай вахар, цар психологи
дика йоазаш, уж безаш яздеш
из. Эггара хьахьа театре ва-
хача воккхача сага партизана
Глозота бокъонца долаш хета-
лу сцена тгьа хьахьахьа хьама,
минут йодац белогвардейски
эспара роль ловзаше вола ар-
тист тгьахьа цо бе. Цъа-
бакъда, къахьахь партизана даь
из гулаукаш хьахьокхаш яц про-

изведене керттера идея. Дувцар
тгьа геттара дика хьахьекхаш
экономики хулача хувцашк
хьажна хьахьа психологи а ху-
валуш хилар. Вахача метте гу-
лаула тгьахьайса уйлаш бег а
йодахаш, автора хьахьокх колхо-
зашкара дикагъа бола къахье-
гамхой, механизатораш — хлан-
зара турпалаш.

И. Базоркина «Кун» — яха
дувар-фальг эггара хьахьа ке-
па тгьа галгалай меттала ара-
байнаб 1957-ча шера городе
Фрунзе «Дегъа Глоз» яхача сбор-
ника тгьа.

Кавказа лааламате хоза, дла-
хьий лаалам хьа а-хьокхаш, Кун
яхача лаанка лелада гулау-
каш, хьуна оалхазараш оалха-
рийн, цар белгалара оамалаш
сакъердамеи хьахьал луш
хьахьад автор.

Композицгъа диллаца ший
тайпара лаанкагъа дувцар да
из: шойла влани хетта а луш,
кхо лостам болаш да дувцар,
царех хьара сюжетни лостам тгьа
дувар дешачоа сакъердам
болаш а хьахьал луш а да.
Лаалам сурташ, берий образаш,
тайп-тайпарча оалхарийн ху-
нашкарча оалхарийн оамалаш,
талант йола художник ше вола-
гъа хьа а хойташ, селла дика
хьахьекхаш автор.

Кун яхача лаанка лелада
гулаукаш хьахьокхаш ба дув-
цара керттера сюжетни лостам,
цу гулаукаш локхьахьагъа
да юв етгача мюзий модз да-
кхъа дахача бераша цу ховш ху
а лоташе даь гулаукаш. Дувцар
дладолаула юкхьа Лаан-лоам
тгьа экскурсе долха бераш-
дешархой бовзийт вайна автор.

1918-ча шера юкхьа Буро-
тгьа (городе Орджоникидзе) хин-
на хьама да И. Базоркина ший
«Тгьахьам» яхача повеста тгьа
дувар, Краснорядски уликаш
капиталиста Симонова хиннаца
сепарашка «Дики дивизе» боа-
хача сьлад хьа, аьнна, контр-
революционни казакий отряд
тгьагъа хана хинна хьама.

«Тгьахьам» тгьа керттера
турпал Элберд ва. Къаьга а
тгьахь-тгьахьа кхетам совбалар-
гъа хувцалаш а хьахьекхаш из
повеста тгьа. Башка дика на
яьнайн автора Элбердас образ
хьахьокхара. Элбердас деча
гулаукашк дувзадена долаш
цъаь-ца! моттиг хьакоаре иш
яц повеста тгьа.

Галгалай юкье лела гулау-
каш цоагъа цена, дег чу дув-
лаш, сурт оттош дувц Базор-
кин Идриса. Говр хьовзаелга,
зае мехкарашк «кагий хла-
маш» эцилга, хьажорга топаш
еттилга, Элберди Салимат влани
шойла дезадалар — уж а,
уж санна кхьидола а хьамаш
цоагъа къаьга, кюарга уж
доваш, тешавеш гойт автора,
цъахьахь а совленна дош на
оалаш, оал-оалар меттхьа
оалаш, кизгача дешаща дика
хьайовзийт повеста тгьа бувцаш
болча хьахьа оамалаш.

Бокъонца хинна хьама да по-

веста тгьа дувцар. Авторо шой
маярра цар цгъараш яхьае а,
вайна бовза а бовзаш, бокъонца
хинна хьа ба цу тгьа бувца дук-
кхаш хилар. Хьахьа цу событешка
кулгалдеш хинна цъаьбола нах
хланз а дьина а болаш вайна
юкье ба.

Гражданиски тгьа хана хин-
на хьамаш таханарча деношца
айхха дувза а дувзаш Базорки-
на дувца ховгъа геттара дика
хьахьокх «Тгьахьам» яхача по-
веста. Халкъаца айхха вуза-
венна хилараш, ший мотт шьар-
беш хаданза цо къахьегаш хил-
лараш на яьнайн Базоркин И-
дриса галгалай къамах долаш
турпала гулаукаш гоза, цена
хьахьокх а, тгьахьадсар, ре-
акционни дар, коммунистически
общество хьахьара вайна нов-
карле еш мел дар гучаданка
а царца къовсам лоттабара
тгьахьа а.

И. Базоркина творчестваш
доккха дакъа дйалоц очерка-
шен публицистически статья-
шен.

Гитлеровски Германеца Сий-
лах-боника Дай-мехка тгьом
болча хана фашистски захватчи-
нашк дукхал цоагъа гоза я-
дора И. Базоркина. Къаьча
моастагъунара эгъалаш сов-
йахаш дар цун «Заретта»,
«Сей» яха дувцараш, «Дил-
лурдаш», «Моастагъу юхь»,
«Хьаьдаьча каша тгьа», «Ада-
мий эгъалаш» яха а иштта кхь-
йола а публицистически статьяш.
Вай республика юхметтагъа-
яьчул тгьахьа Базоркина язъ-
йаца «Са республика», «Вахара
сердал», «Тахан лоамашка»
яхача очернаш геттара дика
хьахьокх Советски лаьдал этта-
ча денз Нохч-Галгалай мехка
хинна докхийн хувцашаш.

Базоркин Идрис драматург ва.
Цун творчествачара дукхалгъа-
раш драматически произве-
денеш я: «Сатосаш» (1934 ш.),
«Тамара» (1938 ш.), «Ухь ле-
ношка» (1941 ш.), «Операц»
(1949 ш.), кино-сценари «Арти-
ста нийг» иштта кхьлараш а.

Вай цгъараш яхача драмати-
чески произведенишк юкье
наха дукхалгъа езаенна а,
кхьметтел хланз а тгьахьа сцена
тгьа ю а йолаш а я «Тамара»
яха драма.

Дийша еше а, хьахьал долаш,
хьамах дика сакхеташ, деглаш
эздел долаш сар я Тамара. Дан-
ман дага латт цунна деша Гло-

С. ЧАХКИЕВ.

Дяьхий да вай

Къонал ганз я. Да вай дяьхий!
Бакъда, дла ца бехке
Болх ца бу никъ, фуннагъ яха,
Доврг-м да вай дехе.

Гювтта, хинна балха салтий!
Вахар дт тгьахь тоаде
Ха дйаьода. Ха я клантий,
Перпетуум-мобиле.

Седкхий дйадов, хьахул керда,
Вайна гу уж доагаш.
Иамах форд хул, форд бул
бердех.

Дашаш, лаьгъу лоамаш,
Эрг ше мел дар — адмаш,
Соцаел оаш зама!
Латта...

Гургъац шоана зама этга,
Влашка дехка тгьамаш.

Цудухь ях аз шуга Гювтта,
Котдоргъа тго яхаш,
Латташ аха, ценош дотта,
Дехка керда наькьаш.

Давкъл хургба шун къахьегам,
Давкъл хургба вахар.
Иштта доакх из, доакх
къахьегаш,

Адмий ираз яхар.

Халаш, эш шо мехка — нанна.
Керта майра уйлаш,
Бюагъах йийнах говраш санна,
Ма лоттае, ктывлаш.

Вай цкъа мара дахац шоана,
Гучаданка денал.
Шун хьамара хургда кхоана
Дяхьес айду пела.

Тахан къалур къалу шийна,
Кадар везац сона.
Къоаной къондуца дийнахь,
Къа мишта лу къоной!

Дийнахь, бийсац шойа ма
дагтар
Тахка Илман лагъаш.
Со теш, кхоана бетте Гюргвар
Шоана юкье вагъа.

Хахке вел из, бувхь цун нахка,
Дешац цига Гюлга
Цуна хац ше наька ваккха
Дяхье йоагъаргюлга.

га. Ше дешара из духьал ца
хилар догдахаш, кхьметтел
шийна ца везаца сагага маьре а
йода из. Цъаьцадолча тгьахьа-
дисаьча лаьдалех мукъа ялан-
за я Тамара. Шийна дукха ве-
зача сагага «сона хьо веза» ала
эхь хеташ, из ала карагъ да доа-
лаш из йерах, ца везачунга маь-
ре яха йийзар цун.

Давкъл хургба шун къахьегам,
Давкъл хургба вахар.
Иштта доакх из, доакх
къахьегаш,

Тамарин вахар: шийна шортта
урду а ийца, дезал а болаш
волча воккхача сагага — Гюй-
солтийга Тамара, маьре яхитта
Гюрт цун даь-воша Салман. Из
Салмана дувца йиш-воша ший-
на сов гоама хилархь, Гюшмоа-
ча Салмана йола де а лъ,
Абюга йода мотташ, едда маь-
ре йода Тамара.

Галгалай тгьахьадисаьча «ла-
далаш» мел яхар ца де шийх
сагал доалдалга хьахьокх Тама-
ра цу гулаукаш. Иштта денал
долаш Тамарас дар харцхьа
доал Абос баь тгьахьа болх ба-
хьан долаш: Абос шийна юг а
моттигаш, ший воккхалга вол-
ча вешийна йига хиннай Тамара,
низагъа цун сесаг а хулий-
таш.

Низагъа маьре йигача, Гюй-
долаш, йисаьча йийна беша
болча низ хьахьокхаш йола сцена
эггара дукхалга сар тешавеш я.
Сцена тгьа баргъагуш долча хла-
манна бехке бола гучахьара
нах гоамбаь ца леш, хланз а цу
ший доадаца новкъа вала тар-

Ше дешара из духьал ца
хилар догдахаш, кхьметтел
шийна ца везаца сагага маьре а
йода из. Цъаьцадолча тгьахьа-
дисаьча лаьдалех мукъа ялан-
за я Тамара. Шийна дукха ве-
зача сагага «сона хьо веза» ала
эхь хеташ, из ала карагъ да доа-
лаш из йерах, ца везачунга маь-
ре яха йийзар цун.

Давкъл хургба шун къахьегам,
Давкъл хургба вахар.
Иштта доакх из, доакх
къахьегаш,

Дерригдунен московски художественни фотографие выставка.
Пан И. (СССР). «Юрта саг йоалъаьча».

Лакхехьарча школа болхлошта
совгъаташ далар

Специалисташ кийчбеш а Ин-
ла дегладоалаш а докхийн гу-
лаукаш дарах 1961 шера 15
сентябре арадаьйнаца Указана
СССР Лакхехьарча Совета Пре-
зидиумо совгъаташ деннад Нохч-
Галгалай АССР-ерца.

КЪАХЬЕГАМА ЦЕЧА
БАЙРАКХА ОРДЕН

Владимиров Николай Михай-
ловича — Нохч-Галгалай пачча-
хьалхкен педагогически инсти-
тута факультета декана.

«СИЛЕН ЗНАК» ЯХА
ОРДЕН

1. Гавришевская Зинаида
Афанасьевна — Нохч-Гал-
галай паччахьалхкен педагогиче-
ски институтта кафедра заведу-
юща.

2. Дулерий Рувим Павлови-
ча — доцента, Нохч-Галгалай
паччахьалхкен педагогический
института кафедра заведующе-
на.

3. Кузнецов Алексей Алек-
сеевич — доцента, Грозненски
нефтяной института проректора.

4. Максимов Ирина Семе-
новна — доцента, Грознен-
ски нефтяной института факультета
декана.

5. Парфенов Афанасий Нико-
лаевич — доцента, Грозненски
нефтяной института кафедра за-
ведующа.

6. Сухарев Григорий Михай-
ловича — профессора, Грознен-
ски нефтяной института ректо-
ра.

О. МАЛЬСАГОВ

лургдолаш мел вар гоам ву цо.
Цунах болл цу драма идеяни а
наха кхетам балара а лоархъам.

Ше бувцаца наьха вахар, цар
кхетам геттара дика довазаш
волча Базоркина ше мадарра
нийса хьахьекхад Тамарийна
дег тгьа латта хьамаш, сийрда
белгалдаьд из йиза мукъаьла-
ра наькьаш. Халкъа обществен-
ни вахарца айхха ювзаенна а
ший лоаме а хилча мара кхал-
саг бокъонца долча иразех — ца
кхувлга белгалдоал драма тгьа-
ча Тамара образча хьажача.

Тамара маьре яхара дов тоа-
де юкье уха нах а, цар беш бо-
ла тгьахьа болх а, йохкхенна
«философи» а дика гучайоакх
драматурга Базоркина Идриса,
Угаз яхача кхелачохун сурт от-
тадарна. Къаьста дика хьа-
хьокх автора тгьахьа кьона
тгьахьа Советски лаьдало Ком-
мунистически парти дйахьол
болча сийрдаца наькьаца йола,
цу наькьаца мара бокъонца
долча иразех — кхувргдоацилга.
Ахьмади, Берсеи, Надни ба из
никъ къаьгъа дика дйахьол
раш, царна тгьахьаба дог доа-
гъа кхьаца кагийча наьха. Тама-
ра а дика кхет из мара шийна а
кхьы никъ боацилгаш.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Ткъах итт шу совгъа ха я
галгалайша болча дешачарна ду-
кха дезадена ший говзаме йоа-
зош Базоркин Идриса ду. Ли-
тератури произведенишк язъйара
йоккха говзал каракхьаьчай цу-
на. Кхь а дикагъа йола произ-
веденишк цо язъергхилараш тий-
ша хургда вай.

Цъахьакх ди ла доа
ма де

Хи тоатолгаш вланикхийте,
Царх доккха хий хьахул.
Цъах хи тоатолг бехка доагъе,
Дерриг хий цо бехдеш хул.

Денош, шераш вланикхийте,
Царх сега вахар хул.
Цъах ди, цъах шу зехьа дайча,
Вахар чегилгъ яьле хул.

Виза ваьха чанхвалар духь
Берриг хьай низ халкъа ле
Хье дунен тгьа ваьха ханах
Цъахьакх ди ла доа ма де!

Хьоме парти

Парти хьокъех ас олаьши
Сина хьахьа хьитту мохъ;
Цуьнан акхийчу глалаша,
Цуьнан акхийчу хьанаша,
Цуьнан шурьдучу аренаш,
Исбаьх хьиттуш онда, цоагъа.

Парти хьокъех ас олаьши
Сина хьахьа сан халкъ ду;
Цуьнан нуьцкълучу кудьаши,
Цуьнан сийлахьчу гулаукаш,
Цуьнан лакхарчу ойланаши,
Дам хьахьа ша

